

سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در نواحی روستایی مطالعه موردی:

دهستان جعفربای جنوبی شهرستان ترکمن

سیدعلی بدردی: استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران *

محمدرضا رضوانی: استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مجید قرنجیک: کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

وصول: ۱۳۹۰/۲/۴ پذیرش: ۱۳۹۱/۲/۲۰، صص ۷۴-۵۳

چکیده

در چند دهه اخیر، کیفیت زندگی به‌عنوان یکی از موضوعات مورد علاقه بسیاری از علوم، مورد توجه محققان، برنامه‌ریزان و دولت‌ها قرار گرفته‌است. با توجه به اهمیت موضوع و کمبود تحقیقات علمی انجام شده این بحث در نواحی روستایی، به‌ویژه محدوده مطالعه شده با خصوصیات قومی، فرهنگی و مذهبی منحصر بفرد، از اهمیت خاصی برخوردار است. تحقیق حاضر با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی و با بهره‌گیری از شیوه پیمایشی با هدف شناخت و سنجش سطح کیفیت زندگی روستاییان ساکن در محدوده ناحیه روستایی دهستان جعفربای جنوبی شهرستان ترکمن، در پی آن است که ضمن شکافتن ابعاد و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر مقوله کیفیت زندگی، نگرش جامعه مورد مطالعه را با ویژگی‌های خاص قومی و فرهنگی از منظر شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی، در هشت قلمرو آموزش، سلامت و بهداشت، امنیت، محیط سکونت، زیرساخت‌ها، اشتغال و درآمد، گذران اوقات فراغت و تعامل و همبستگی اجتماعی مورد سنجش قرار دهد. یافته‌های حاصل از مطالعه میدانی که با استفاده از میانگین و آزمون‌های آماری و به کمک نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت، نشان می‌دهد بالاترین میزان رضایت از کیفیت زندگی در قلمروهای کیفیت تعامل و همبستگی اجتماعی و کیفیت امنیت و کمترین میزان آن نیز در قلمروهای اشتغال و درآمد و گذران اوقات فراغت وجود دارد. از میان ۸ قلمرو، فقط در دو قلمرو اشتغال و درآمد و گذران اوقات فراغت، از میانگین پایین‌تر است لیکن در مجموع، شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در این منطقه بالاتر از میانگین ارزیابی می‌شود. از اینرو می‌توان گفت با توجه به تأثیرگذاری عوامل اجتماعی، فرهنگی و محیطی در کیفیت زندگی، سطوح متفاوتی از شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در جوامع مختلف وجود دارد. بنابراین هر چه میزان نفوذ ویژگی‌های قومی - فرهنگی در بین ترکمن‌های منطقه مورد مطالعه و پای‌بندی به آن بیشتر باشد، میزان رضایت مردم از سطح کیفیت زندگی در شاخص‌های ذهنی بالاتر است.

واژه‌های کلیدی: سنجش کیفیت زندگی، شاخص‌های ذهنی، نواحی روستایی، شهرستان ترکمن، دهستان جعفربای جنوبی

۱- مقدمه

این امر به‌عنوان هدف توسعه، وابسته به شناخت هر چه بیشتر عوامل موثر بر کیفیت زندگی انسان است. بدین سبب، بررسی کیفیت زندگی از اهداف مهم دست‌اندرکاران مختلف در حوزه‌های دانش و اجرا

انسان به‌عنوان موجودی که ذاتا تمایل به بهبود رفاه و آسایش زندگی دارد، در برنامه‌ریزی‌های خود همیشه به دنبال رسیدن به این هدف است. رسیدن به

رویکرد فرآیند محور، سوال اساسی در مورد چگونگی عملی کردن سیاست‌ها و برنامه‌ها است (غفاری و امیدی، ۱۳۸۷، ۱۱-۱۰).

در کشور ما نیز این مسئله مورد توجه قرار گرفته است. از منظر مکانی، عمده این مطالعات (به‌ویژه در کشور ما) در حوزه‌های شهری انجام گرفته و کمتر به حوزه‌های روستایی پرداخته شده ولی با توجه به اهمیت سکونتگاه‌های روستایی و بالطبع اهمیت مطالعات در این حوزه، ضروری است تا مطالعات بیشتری در این زمینه صورت گیرد. با مروری بر پیشینه مطالعات صورت گرفته در حوزه کیفیت زندگی، این ضرورت مشخص‌تر خواهد شد (جدول ۱).

بوده که با توجه به گستردگی این مفهوم مورد توجه بسیاری از رشته‌های علوم قرار گرفته است. شروع جدی آن به دهه ۱۹۶۰ بازمی‌گردد که طی آن مشخص شد رشد و توسعه اقتصادی لزوماً منجر به بهبود کیفیت زندگی مردم نمی‌شود (احمدی، ۱۳۸۸، ۳۳).

در اوایل این دهه سازمان ملل گزارش توسعه را با رویکرد به توسعه انسانی منتشر کرد و از اواسط این دهه در اهداف توسعه تغییراتی اساسی حاصل گردید و بهزیستی اجتماعی و کیفیت زندگی در رأس اهداف توسعه قرار گرفت و رویکرد کیفیت زندگی از فرآیند محوری به پیامد محوری تغییر یافت. رویکرد پیامد محور بر این سوال تمرکز دارد که آیا سیاست‌ها و برنامه‌ها بر کیفیت زندگی تاثیر دارند یا خیر. در

جدول ۱- نتایج برخی از تحقیقات انجام شده در مورد کیفیت زندگی

عنوان	محققین	هدف	یافته‌ها
برنامه‌ریزی به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهری در مرکز شهر، مورد مطالعه: پهنه مرکزی شهر خرم‌آباد	افشین کوکی	برنامه‌ریزی در مرکز شهر خرم‌آباد با هدف ارتقای کیفیت محیط زندگی شهری	شاخص‌های کیفیت زندگی شهری بیشتر ارزش محورند، بدین معنا که می‌باید با توجه به شرایط هر جامعه و در دو بعد ذهنی و عینی به صورت توأمان مدنظر قرار گیرند. با توجه به الزامات مذکور، محقق معیارهای کیفیت زندگی شهری را در شش عرصه اصلی زیبایی‌شناختی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، حمل‌ونقل و زیست‌محیطی طبقه‌بندی و ارائه کرده است. بدیهی است اندازه‌گیری هر یک از معیارهای مذکور نیازمند تدوین متغیرهایی است که می‌باید با توجه به شرایط خاص هر جامعه انتخاب گردند و مبنای عمل قرار گیرند.
کیفیت زندگی در برنامه‌های عمرانی و توسعه ایران	رضا امیدی	بررسی جایگاه و روند عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت زندگی در برنامه‌های توسعه‌ای کشور به صورت تطبیقی	بررسی نشان می‌دهد که هرچند به لحاظ منابع مالی، امور اجتماعی و فصول مربوط به آن، روند بایبانی را در برنامه‌ها طی نکرده‌اند ولی به لحاظ محتوایی، از روند تکاملی-کیفی برخوردار بوده‌اند. اما به‌رغم این همواره از منظر ابزاری-خدماتی و به منظور پوشش پیامدهای منفی حاصل از سیاست‌های اقتصادی مورد توجه قرار داشته‌اند. همچنین به لحاظ مضمونی، ابعاد ساختاری-اجتماعی کیفیت زندگی در برنامه‌ها کمتر مورد توجه بوده است که دلیل عمده آن نیز تسلط رویکرد اقتصادمحور بر برنامه‌ها می‌باشد.
ارتقای روستا به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی؛ مورد: روستا شهر صاحب، شهرستان سقر	فاطمه احمدی	نقش تبدیل روستا به شهر در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی، با استفاده از شاخص‌هایی مانند کیفیت محیط، مسکن، آموزش، سلامت، مشارکت، کار، فراغت، بهزیستی فردی، درآمد و ثروت	نتایج به‌دست آمده از این تحقیق نشان داد که ارتقای روستای صاحب به شهر نتوانسته باعث بهبود در کیفیت محیط فیزیکی، وضعیت مسکن، بهزیستی فردی، مشارکت و درآمد و ثروت ساکنان این شهر شود اما نتوانسته بهبودی در وضعیت سلامت، آموزش، اوقات فراغت، اطلاعات و ارتباطات و کار ایجاد کند. بنابراین نتیجه گرفته‌است که ارتقای روستای صاحب به شهر نتوانسته بهبود نسبی در کیفیت زندگی ساکنان این شهر ایجاد کند.

عنوان	محققین	هدف	یافته‌ها
سنجش کیفیت زندگی، بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی	محمدرضارضوانی حسین منصوریان	ارائه مدل سنجش کیفیت زندگی برای نواحی روستایی	نیازها و ارجحیت‌های آنها تا حدود زیادی تابع ارزش‌ها و هنجارهایی است که انسان‌ها از محیط و هر جامعه خاص دریافت می‌کنند؛ بنابراین، در مدل پیشنهادی، کیفیت زندگی در حکم یک سازه چندبعدی برآمده از ارزشیابی نیازهای گوناگون در نظر گرفته شده و همچنین، فرض بر این بوده که هر نیاز تأثیری متفاوت بر کیفیت کلی زندگی دارد؛ یعنی، هر نیاز دارای سهم نسبی در کیفیت زندگی است که به‌عنوان وزن سهم در کیفیت کلی زندگی دارای اهمیت است. از این‌رو، کیفیت زندگی در هر زمان تابعی از اهمیت نیازها برای هر فرد یا گروه بر حسب سهم نسبی آن در بهزیستی ذهنی فرد و میزان برآورده شدن نیازهای انسانی فرض شده است.
بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس	سیدمسعود ماجدو عبدالعلی لهسایی‌زاد	طراحی مدل ارزیابی تأثیر متغیرهای جمعیتی-اقتصادی-اجتماعی، شخصیتی و سرمایه اجتماعی در دو شکل شناختی و ساختاری بر رضایت از کیفیت زندگی	هر چه حمایت و در دسترس گذاشتن خدمات در یک جامعه بیشتر باشد از طریق ایجاد ساختارهایی که در گذشته ایجاد شده و میزان تفاوت‌ها کمتر شده باشد، این بخش سرمایه اجتماعی می‌تواند به همان اندازه در میزان رضایت مردم از کیفیت زندگی موثر باشد. همچنین نوع روستا که بیانگر ویژگی‌های روستاها به لحاظ امکانات توسعه است و درآمد ماهیانه بر میزان رضایت از کیفیت زندگی موثرند.
سنجش میزان رضایت‌مندی ساکنان روستایی از کیفیت زندگی و اثرات آن بر امنیت مناطق مرزی؛ مورد: بخش نوسود استان کرمانشاه	محمدباقر قالیباف و همکاران	بررسی اثرگذاری شاخص‌های مرتبط با کیفیت زندگی بر امنیت مناطق مرزی	نتایج تحقیق نشان می‌دهد به‌طور کلی ساکنین مناطق مرزی با توجه به این‌که در مناطق حاشیه‌ای یعنی مرزها استقرار یافته‌اند از شاخص‌های منتخب و مرتبط با کیفیت زندگی رضایت چندانی ندارند. یافته‌های نهایی حاکی از آن است که ۷ متغیر کلان که خود از زیر متغیرهایی تشکیل شده است به‌عنوان متغیر مستقل انتخاب شدند تا تأثیر آنها بر متغیر وابسته مورد تحلیل قرار گیرد که از بین این ۷ متغیر، سه متغیر کیفیت فیزیکی و کالبدی، کیفیت محیطی و کیفیت گذران اوقات فراغت بر امنیت مناطق مرزی تأثیر داشته‌اند. تأثیر این متغیرها بر امنیت، نشان می‌دهد که به‌توان‌های خود منطقه مربوط می‌شود و متغیرهایی مانند توسعه زیرساخت‌ها و کیفیت سلامت که رابطه مستقیمی با عملکرد دولت دارند، تأثیر مستقیم در برقراری امنیت نداشته‌اند.
سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید، مطالعه موردی: شهر جدید هشتگرد	جمشید مولودی	سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید با انگیزه آرایه یک الگو به منظور ارزیابی کیفیت محیط و شناخت مؤلفه‌های مؤثر	محقق با استفاده از روش تحلیل عاملی و به کارگیری یک مدل تجربی سلسله مراتبی، به این نتیجه رسیده که میزان رضایت ساکنین از کیفیت محیط شهری شهر جدید هشتگرد در سطح پایینی قرار دارد.
بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در شهر گنبد کاووس	ناز محمد اوق	بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی	یافته‌ها نشان می‌دهند که رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در سطح احتمال ۹۹ درصد معنی‌دار است. رقم به‌دست‌آمده برای ضریب تعیین (R2=0/363) نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی توانسته به کمک چهار مولفه خود یعنی امنیت محلی، بده‌بستان، تصور نسبت به محله و عضویت انجمنی ۳۶ درصد تغییرات کیفیت زندگی را تبیین نماید.
بررسی اندازه‌گیری عملکرد توسعه اقتصادی و کیفیت زندگی در مناطق روستایی ایندیانا	لین شارکی	شناسایی و ارزیابی عملکرد توسعه اقتصادی در نواحی روستایی ایندیانا	محقق به بررسی و تجزیه و تحلیل مزایا و معایب دوازده نوع عملکرد در زمینه سرمایه‌گذاری در حمل‌ونقل روستایی پرداخته و همچنین با استفاده از تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح شهرستان، کیفیت زندگی در رابطه با این موضوع را مطالعه کرده‌است. در نهایت این مطالعه به عنوان کمکی برای تعیین عوامل مکمل توسعه اقتصادی در این ناحیه روستایی است.
رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در بین روستاییان ترنگان - نیجریه	عبدالحکیم اسلامی	بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی اجتماعی	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین میزان سرمایه اجتماعی ساکنین و میزان کیفیت زندگی آنها رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و بهبود در سرمایه اجتماعی در اجتماعی محلی، به بهبود کیفیت زندگی ایشان، منجر خواهد گردید.
بهره‌گیری از زمان و کیفیت زندگی در بین فقرا و روستایی کره جنوبی با دیگر روستاییان شهر نشینان	چو و همکاران	بررسی تطبیقی کیفیت زندگی فقرا روستایی کره جنوبی با دیگر روستاییان شهر نشینان	یافته‌ها نشان می‌دهد که الگوهای بهره‌گیری از زمان و اختصاص زمان به مقاصد مختلف، عناصر تعیین‌کننده‌ای در تعیین کیفیت زندگی افراد هستند. افزایش اوقات فراغت عموماً منجر به بالارفتن کیفیت زندگی می‌گردد؛ گرچه این موضوع همیشه صدق نمی‌کند. از آنجایی که میزان ساعات کار تعیین‌کننده مستقیم میزان درآمد است، کاهش زمان کار تأثیر منفی بر روی میزان درآمد دارد و غالباً منجر به کیفیت پایین‌تر زندگی می‌گردد. از این رو، بین افراد پسر و فقیر، افزایش اوقات فراغت منجر به افزایش رضایت از زندگی نمی‌گردد.
کیفیت زندگی اجتماعی در اس. آوه و		بررسی رابطه بین رضایت از کیفیت	نتایج این مطالعه نشان‌دهنده نقش موثر پیوستگی اجتماعی و رضایت از مسکن در

عنوان	محققین	هدف	یافته‌ها
بین ساکنان نواحی روستایی: یک مدل یکپارچه	سی. سی. کوک	مسکن، پیوستگی اجتماعی و رضایت اجتماعی و مکانیزم‌های پیچیده پیش‌بینی رضایت اجتماعی در بین ساکنان نواحی روستایی	پیش‌بینی رضایت اجتماعی است. همچنین سرمایه اجتماعی به طور مستقیم بر روی پیوستگی و رضایت اجتماعی و به‌طور غیرمستقیم بر روی رضایت از مسکن تاثیرگذار است.

انگاره‌های مادی و پیامد رشد اقتصادی در نظر گرفته می‌شد. در پی ظهور آثار منفی رشد اقتصادی و پیدایش نظریه توسعه پایدار، کیفیت زندگی ابعاد و پنداشتی اجتماعی‌تر پیدا کرد و به‌طور جدی به‌عنوان هدف اصلی توسعه وارد مباحث برنامه‌ریزی گردید. دهه ۹۰ نیز سرآغاز بحث از کیفیت زندگی اجتماعی با تاکید بر سازه‌های اجتماعی (نظیر سرمایه اجتماعی، همبستگی اجتماعی، عدالت اجتماعی و [طردشدن از اجتماع]) بود (غفاری و امیدی، ۱۰، ۱۳۸۷).

در اوایل دهه ۹۰ سازمان ملل گزارش توسعه را با رویکرد به توسعه انسانی منتشر کرد و از اواسط این دهه در اهداف توسعه تغییراتی اساسی حاصل گردید و بهزیستی اجتماعی و کیفیت زندگی در رأس اهداف توسعه قرار گرفت (غفاری و امیدی، ۱۰، ۱۳۸۷). در سال ۲۰۰۴ در بررسی انجام شده در نواحی روستایی دره بالابان واقع در کشور ترکیه، گوکمن و همکاران، به روش COMPRAM و استفاده از مدل‌های ریاضی، استخراج داده‌ها و نرم‌افزارهای کامپیوتری، به تجزیه و تحلیل ابعاد مختلف کیفیت زندگی چهار روستای نمونه با جمعیتی حدود ۱۳۰۰ نفر، پرداختند (Gökmen & et al., 2004).

توجه همزمان به ابعاد اجتماعی، سیاسی و فرهنگی توسعه به عنوان هدف اصلی توسعه مورد تاکید قرار گرفت. به بیان دیگر، در دوره جدید، رویکرد کیفیت زندگی از فرآیندمحوری به

بدین اعتبار، انجام مطالعه کیفیت زندگی در نواحی روستایی دهستان جعفربای جنوبی شهرستان ترکمن که علاوه بر فقر مطالعات علمی صورت گرفته در آن، به لحاظ قرارگیری در یک منطقه خاص جغرافیایی، از خصوصیات قومی، فرهنگی و مذهبی ویژه‌ای برخوردار است، می‌تواند حائز اهمیت باشد. گرچه، آمارهای مختلف اقتصادی و اجتماعی منطقه از سطح نسبتاً پایین کیفیت زندگی به‌ویژه به لحاظ اقتصادی و بر اساس شاخص‌های عینی حکایت دارد (که از جمله می‌توان رتبه بسیار پایین منطقه در شاخص اشتغال را نمونه‌ای از این امر دانست)، اما با توجه به تاثیرگذاری معیارهای ذهنی در میزان رضایت مردم از کیفیت زندگی، مطالعه موضوع به شیوه علمی ضرورت می‌یابد. در اینجا با هدف شناخت و سنجش سطح کیفیت زندگی روستاییان ساکن در این محدوده، سعی می‌شود تا ضمن شکافتن ابعاد و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر مقوله کیفیت زندگی، نگرش جامعه‌مورد مطالعه از منظر شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی، مورد سنجش قرار گیرد.

۲- مبانی نظری

از لحاظ تاریخی اولین تلاش‌ها برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی از جنبش شاخص‌های اجتماعی نشأت گرفته است (Biderman, 1974:27)، اواخر دهه ۱۹۶۰م به‌طور رسمی آغاز جنبش شاخص‌های اجتماعی بود. تا دهه ۷۰، کیفیت زندگی معطوف به

پیامدمحوری تغییر یافته است. رویکرد پیامدمحور بر این سوال تمرکز دارد که آیا سیاست‌ها و برنامه‌ها بر کیفیت زندگی تاثیر دارند یا خیر. در رویکرد فرآیند محور سوال اساسی این است از چگونگی عملی کردن سیاست‌ها و برنامه‌هاست (غفاری و امیدی، ۱۱، ۱۳۸۷).

با وجود اینکه بحث کیفیت زندگی موضوع اصلی بسیاری از تحقیقات در رشته‌های مختلف بوده، ارائه یک تعریف جامع و یکسان برای آن تاکنون میسر نشده‌است. یکی از عوامل اصلی این عدم موفقیت، چندوجهی بودن مفهوم این موضوع است (احمدی، ۱۳۸۸، ۳۳). تعدادی از تعاریفی که در دوره‌های مختلف از این مفهوم صورت گرفته در جدول ۲ آمده- است. در عین حال یکی از مشخصات اصلی و بنیادی کیفیت زندگی چند بعدی بودن آن است که به‌رغم وجود برخی اختلاف نظرها، در این زمینه متخصصان دنیا تا اندازه زیادی توافق و اشتراک نظر دارند (کرد زنگنه، ۱۳۸۵). با این وجود این اکثر محققان و صاحب‌نظران این حوزه معتقدند که کیفیت زندگی دارای ابعاد فیزیکی، اجتماعی، روانشناختی، محیطی و اقتصادی است (شکل ۱).

جدول ۲- تعاریف و مفاهیم مختلف کیفیت زندگی

تعریف	سال	محقق
کیفیت زندگی یعنی میزان بالا بودن ویژگی‌های زندگی یا رضایت از آن. وضع وجودی فرد، آسایش و رضایت از زندگی از یک سو توسط واقعات بیرونی و عوامل زندگی فرد و از سوی دیگر به‌وسیله ادراک درونی و ارزیابی که شخص از واقعات و عوامل زندگی و فردی خود دارد، تعیین می‌گردد.	۱۹۸۰	Szalai
نامی شیک برای مفهوم قدیمی بهزیستی مادی و روانی مردم در محیط زندگی‌شان.	۱۹۸۳	Liu
بهزیستی اجتماعی	۱۹۸۳	Smith
کیفیت زندگی به معنای زندگی خوب داشتن و احساس رضایت از زندگی است. یا میزان واقعی رفاه تجربه شده به وسیله افراد و گروه‌ها تحت شرایط اجتماعی و اقتصاد عمومی	۱۹۸۳	Schlemmer & Moller
رفاه عمومی	۱۹۸۳	Andrews
میزان رفاه افراد و گروه‌ها تحت شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی.	۱۹۸۳	Moller
چگونگی درک فرد از جایگاه خود در زندگی و در بستر سیستم‌های فرهنگی و ارزش‌هایی که فرد در آن زندگی می‌کند و در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها و علایق فردی.	۱۹۹۳	WHQ-QOL Group
وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند، مثل آلودگی و کیفیت مسکن و نیز برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم مثل سلامت و میزان تحصیلات.	۱۹۹۵	Pacione
میزان لذت فرد از امکانات اساسی زندگی خود.	۱۹۹۶	Raphael et al.
امید به زندگی رضایت‌بخش بزرگ است با ایجاد میزانی از امید به زندگی (در طول سال) و میانگینی از شادکامی وی.	۱۹۹۶	Veenhoven
رضایت از زندگی	۱۹۹۷	Diener & Suh
یک زندگی خوب که ترکیبی است از لذت بردن، وضعیت روحی مثبت، رضایت‌مندی، ارزیابی میزان موفقیت درک برنامه زندگی یا ادراک فردی از زندگی خوب و برتری است.	۱۹۹۷	Musschenga
زندگی خوب ترکیبی است از: شادکامی (رضایت از زندگی)، زندگی منطقی (احساس نگرانی افراد نسبت به یکدیگر و درک متقابل آنها از هم)، زندگی انسانی (درک قابلیت‌های انسان، ارزش واقعی فرد و استقلال فردی)	۱۹۹۷	Cheung
کیفیت زندگی لوازم مادی و معنوی واقعی زندگی است و درک آن به‌وسیله سلامت، محیط زندگی و برابری قانونی، کار و خانواده مشخص می‌شود.	۲۰۰۰	RIVM

مآخذ: Van Kamp & et. al., 2003, 7؛ احمدی، ۱۳۸۸، ۱۵-۱۴ و رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷، ۳۸.

- نگرش چند بعدی که به توصیف حوزه‌های چندگانه کیفیت زندگی و همچنین تأثیر متقابل این حوزه در یکدیگر می‌پردازد.

- نگرش عینی و ذهنی که جنبه ذهنی به افراد کمک می‌کند تا تعریفی از هویت، آرمان‌ها، و جهت‌یابی زندگی‌شان ارائه کنند و این جنبه زمانی با ارزش است که با شرایط عینی زندگی همراه شود (Shucksmith, 2006:22).

«ویتگوتز^۲ مدلی را به نام تئوری تلفیقی کیفیت زندگی در سال ۲۰۰۳ ارائه داد. این مدل بیان می‌کند که ماهیت زندگی می‌تواند شامل طیفی از ذهنیات تا عینیات و دربرگیرنده احساس رفاه، رضایت از زندگی، تعادل بیولوژیکی، درک توانایی‌های خود، تحقق نیازها و عوامل عینی از قبیل درآمد، وضعیت ازدواج و یا تحصیلات باشد. به طور کلی این مدل بیان می‌کند که کیفیت زندگی شامل سه بعد اساسی ذهنی، عینی و بعد وجودی یا هستی‌گرایانه است که هر یک در تعامل با دیگری است. بعد ذهنی کیفیت زندگی نشان‌دهنده چگونگی ارزیابی و احساس فرد در مورد زندگی است. در این بعد هر فرد چگونه زیستن خود و احساسش از زندگی را ارزیابی می‌کند. در بعد وجودی یا هستی‌گرایانه، چگونه خوب بودن زندگی هر فرد در سطحی عمیق‌تر بیان می‌شود. این بعد تناسب و توازن فردی را در سطحی عمیق‌تر منعکس می‌کند. در بعد عینی کیفیت زندگی این واقعیت که زندگی فرد چگونه توسط جهان خارج و محیط‌های اطراف درک و تفسیر می‌شود تبیین می‌گردد. این ابعاد دارای همپوشانی بوده و بر اساس

شکل ۱- ابعاد کیفیت زندگی (ماخذ: دهداری، ۱۳۸۱، ۴۰)

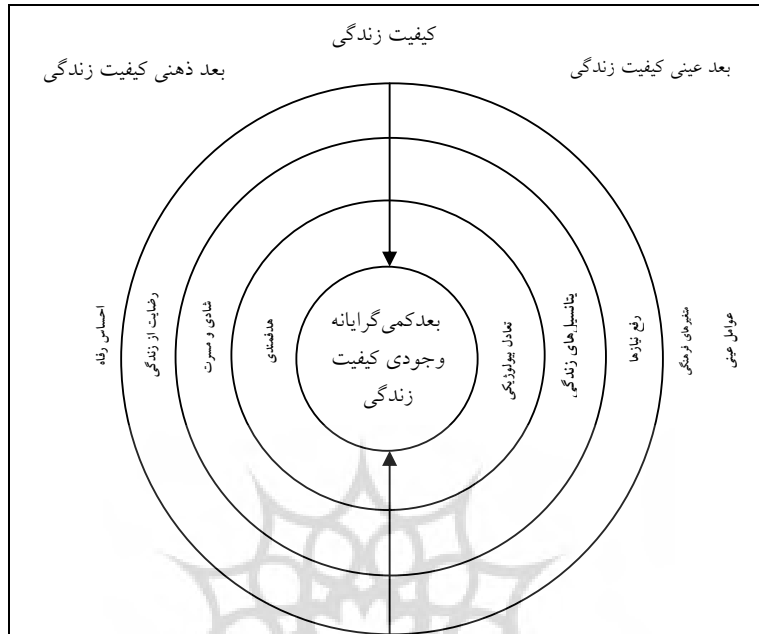
در بعد فیزیکی، سوالات مربوط به ابعاد فیزیکی انسان شامل، قدرت، انرژی، توانایی برای انجام فعالیت‌های روزمره و خود مراقبتی و علائم بیماری مانند درد مورد تفسیر و سنجش قرار می‌گیرند. در بعد اجتماعی نیز احساس بهتر بودن، کیفیت ارتباطات افراد با خانواده، دوستان، همکاران و اجتماع تبیین می‌شود. این در صورتی است که در بعد روانشناختی بیشتر نشانه‌های روانی شامل اضطراب، افسردگی، ترس و میزان محرومیت نسبی مورد سنجش قرار می‌گیرد. در بعد محیطی نیز کیفیت محیط پیرامون زندگی بشر برای زیست مورد واکاوی قرار گرفته و در بعد اقتصادی بر مولفه‌هایی چون میزان رضایت از درآمد، نوع شغل و یا رضایت شغلی تأکید می‌شود (دهداری، ۱۳۸۱، ۴۰). بنا بر بررسی‌های فاهیه^۱ (۲۰۰۴) امروزه می‌توان سه رویکرد عمده به کیفیت زندگی را شناسایی کرد:

- نگرش خردنگر به کیفیت زندگی که کیفیت زندگی را به شرایط افراد مربوط می‌داند.

² Ventegots

¹ Fahey

آنچه پیش‌تر بیان شد، قادرند در یک طیف از ذهنیات تا عنیات دسته‌بندی گردند. در این مدل احساس رفاه مهم‌ترین جنبه ذهنی کیفیت زندگی است (شکل ۲).

شکل ۲- مدل تلفیقی کیفیت زندگی (Ventegots et al., 2003:1032)

به علت نبود یک چارچوب دقیق و منطقی در جهت سنجش و ارزیابی شرایط و وضعیت رفاهی یا کیفیت زندگی در نقاط روستایی، مؤسسه تحقیقات توسعه اجتماعی ملل متحد اقدام به تعریف مقیاس‌هایی در سطح جهانی برای سنجش کیفیت زندگی نموده است که نه ترکیب اساسی مندرج در شکل ۳ را در برمی‌گیرد (William, 1980).

شکل ۳- ابعاد اصلی کیفیت زندگی (William, 1980)

در همین راستا با توجه به محل قرارگیری سکونتگاه‌های روستایی انتظارات و نگرش‌های ساکنین از شاخص‌های کیفیت زندگی متفاوت است. بنابر بررسی‌های فاهیه (۲۰۰۴) در میان دیدگاه‌های مختلف کیفیت زندگی، دیدگاهی وجود دارد که در

امیدی، ۱۳۸۷، ۱۳). بعد عینی وضعیت ظاهری و ملموس زندگی را نشان می‌دهد (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷، ۳۷). تصور انطباق عاملی است که می‌تواند رابطه بین شرایط عینی و ذهنی را تحت تاثیر قرار دهد. اینگلهارت معتقد است آرزوها به‌طور طبیعی با وضعیت فرد تطابق می‌یابند و از این طریق سطح رضایت فرد افزایش می‌یابد. به نظر وی رضایت ذهنی از هر جنبه خاص زندگی بازتاب شکاف بین سطح آرزوهای او و وضعیت عینی وی است. اما سطوح آرزوهای فرد بتدریج با وضعیت او تطابق می‌یابد (عبدی و گودرزی، ۱۳۷۸). از عوامل دیگری که در رابطه بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی دخالت می‌کند، زمینه فرهنگی افراد است که استاندارد مقایسه را در مقابل شرایط عینی اندازه‌گیری شده، تولید می‌کند (کوچکی‌نژاد، ۱۳۸۹، ۷۶).

شاخص‌های رویکرد ذهنی برای توصیف شیوه‌هایی که مردم اوضاع اطرافشان را درک و ارزیابی می‌کنند طراحی شده‌اند همچون رضایت از شغل (احمدی، ۱۳۸۸، ۳۶). این شاخص‌ها براساس پاسخ‌های روانی همچون رضایت شغلی اندازه‌گیری می‌گردد (رضوانی و منصوریان، همانجا، ۶). این دسته براساس چگونگی درک و توصیف مردم از وضع خود استوار می‌باشد (احمدی، همانجا، ۴۱). کیفیت زندگی در بعد ذهنی، به داشتن استقلال عمل در افزایش رفاه ذهنی شامل لذت‌جویی، رضایت‌مندی، هدف‌داری در زندگی و رشد شخصی رشد و شکوفایی در مسیر سعادت و دگرخواهی اجتماعی و مشارکت گسترده در فعالیت‌های اجتماعی اشاره می‌کند (غفاری و امیدی، همانجا، ۱۳).

آن سه رویکرد عمده به کیفیت زندگی شناسایی می‌شود. رویکرد اول معتقد است که کیفیت زندگی به شرایط افراد مربوط می‌باشد (نگرش خردنگر به کیفیت زندگی). رویکرد دوم کیفیت زندگی را یک مفهوم چند بعدی می‌داند. این نگرش به توصیف حوزه‌های چندگانه کیفیت زندگی و همچنین تأثیر متقابل این حوزه در یکدیگر می‌پردازد. سومین رویکرد نیز معتقد است که کیفیت زندگی به دو شاخص عینی و ذهنی اندازه‌گیری می‌شود. جنبه ذهنی به افراد کمک می‌کند تا تعریفی از هویت، آرمان‌ها و جهت‌یابی زندگی‌شان ارائه کنند و این جنبه زمانی با ارزش است که با شرایط عینی زندگی همراه شود (Shucksmith, 2006). البته امروزه بین دو نوع کاملاً مجزا از شاخص‌ها برای سنجش کیفیت زندگی توافق نظر نسبی وجود دارد؛ شاخص‌های رویکرد عینی و شاخص‌های رویکرد ذهنی (احمدی، ۱۳۸۸، ۴۱-۴۰).

شاخص‌های رویکرد عینی آنهایی هستند که سعی بر توصیف محیط‌های فیزیکی و اجتماعی دارند که مردم در آنها زندگی و کار می‌کنند مانند تدارکات خدمات بهداشتی، آموزشی، نرخ بیکاری، فعالیت‌های فراغت یا وضعیت مسکن (احمدی، ۱۳۸۸، ۳۶). این‌گونه شاخص‌ها براساس فراوانی یا کمیت فیزیکی اندازه‌گیری می‌شوند (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷، ۶). در این دسته از شاخص‌ها محیط‌های زندگی و کار افراد و گروه‌ها توصیف می‌شود، مانند امکانات بهداشتی، تسهیلات فراغت، مسکن و جز آن. لازمه کیفیت زندگی فردی در بعد عینی، تامین نیازهای اساسی و برخورداری از منابع مادی جهت برآوردن خواست‌های اجتماعی شهروندان است (غفاری و

خانوارهای ساکن در نواحی روستایی دهستان جعفرابای جنوبی شهرستان ترکمن، جامعه مورد مطالعه در این تحقیق را تشکیل می‌دهد. این جامعه شامل ۱۸۵۱۵ نفر در قالب ۳۷۱۲ خانوار (مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۸۵) می‌باشند. جامعه مورد مطالعه به لحاظ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نسبتاً همگون هستند. برای تعیین نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد که بر اساس آن ابتدا روستاهای دهستان (۱۷ روستا) به لحاظ سطح برخورداری با استفاده از مدل پتانسیلی^۱ در سه طبقه برخورداری بالا شامل ۶ روستا، برخورداری متوسط شامل ۶ روستا و برخورداری پایین شامل ۵ روستا قرار گرفتند. انتخاب تعداد روستاها در هر طبقه براساس روش شکست‌های طبیعی^۲ انجام گرفت. سپس از هر طبقه و با توجه به پراکندگی جغرافیایی آنها در سطح دهستان، از طبقه اول و دوم هر یک سه روستا و از طبقه سوم، ۲ روستا انتخاب گردید. در مرحله بعد، با استفاده از شیوه درصدی، ۱۰ درصد از کل خانوارها به عنوان نمونه تعیین شدند. تعداد خانوارها در این ۸ روستا ۲۱۰۷ خانوار است (مرکز آمار ایران، همانجا، ۱۳۸۵). سپس با توجه به تعداد خانوارهای هر روستا،

بعد ذهنی شامل ادراکات و ارزشیابی‌های افراد از وضعیت زندگی شان می‌باشد (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷، ۳۷). جنبه‌های ذهنی بر تجارب خوشایند و بدآیند زندگی فردی و حتی جمعی مانند سرخوردگی، احساس بیگانگی از جامعه و از خویشتن خویش، احساس رضایت از زندگی، اشتیاق‌های آدمی و ادراکات انسانی دلالت دارد (اشرف، ۵۷، ۱۳۸۰).

۳- روش تحقیق

منظور از روش‌شناسی، بیان و ارائه هدفمند اصول و چارچوبی است که راهنمای انجام تحقیق باشد (مهدیزاده، ۱۳۸۱، ۱۵). روش این پژوهش از نوع توصیفی تحلیلی است. بر این اساس و با تکیه بر مطالعات اسنادی و میدانی اطلاعات لازم جمع‌آوری شده، شاخص‌ها و معیارهای مورد نیاز تحقیق، اتخاذ و تدوین می‌گردد. نتایج حاصل از این فرآیند با استفاده از نرم‌افزارهای Excel و SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

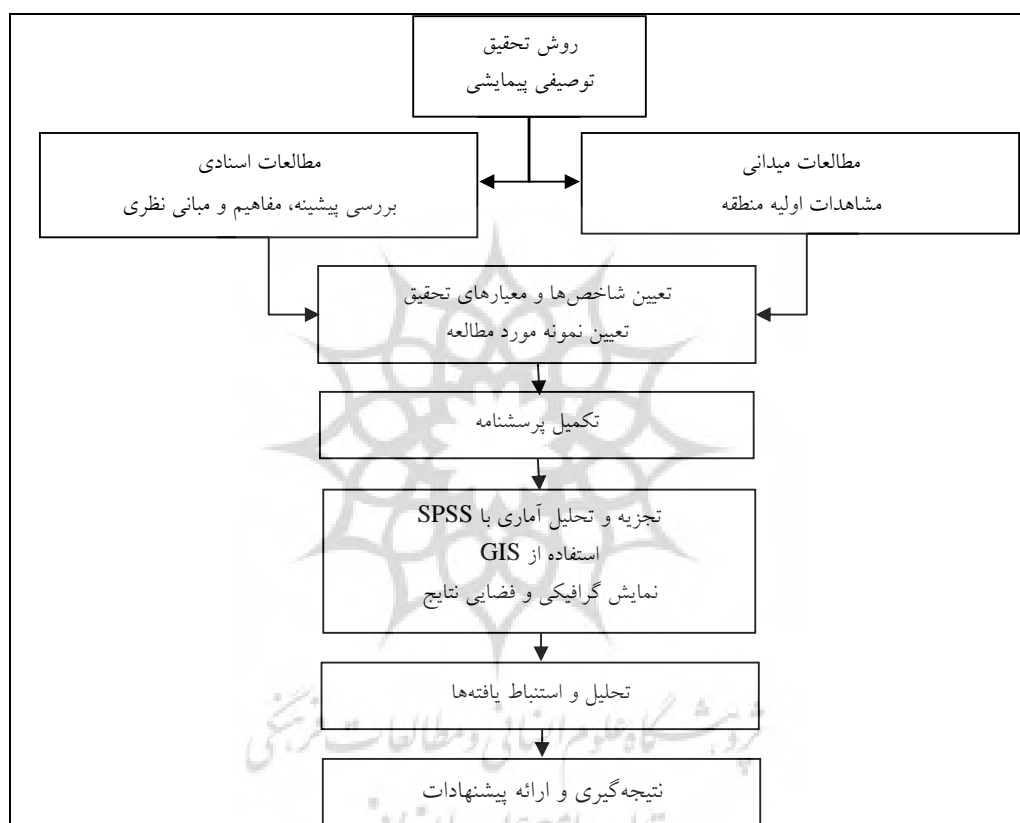
در این تحقیق با تکیه بر منابع و مطالعات اسنادی و نیز مشاهدات اولیه صورت گرفته از منطقه مورد مطالعه، برای جمع‌آوری داده‌های میدانی از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. این پرسشنامه با استفاده از شاخص‌ها، مولفه‌ها و معیارهای تحقیق به صورت طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت تهیه گردید. پایایی پرسشنامه نیز از طریق آزمون آلفای کرونباخ (توسط نرم‌افزار SPSS) به میزان ۰/۹ به دست آمد که نشان‌دهنده اعتبار بالای پرسشنامه تحقیق است. این پرسشنامه در ۸ قلمرو مربوط به کیفیت زندگی شامل آموزش، سلامت و بهداشت، امنیت، محیط سکونتی، زیرساخت‌ها، اشتغال و درآمد، اوقات فراغت و تعامل و همبستگی اجتماعی تهیه شده است.

^۱ با توجه به اینکه هر یک روستاهای واقع در محدوده مطالعه شده به لحاظ امکانات و زیرساخت‌ها با یکدیگر متفاوتند، با استفاده از مدل پتانسیلی به سطح‌بندی برخورداری در سطح این دهستان پرداخته‌ایم. یکی از ضرورت‌های انجام این سطح‌بندی به دلیل انجام نمونه‌گیری در جامعه آماری است. به ویژه اینکه این منطقه به لحاظ ویژگی‌های طبیعی از جمله توپوگرافی و اقلیم فاقد تنوع بوده و همگون می‌باشد. به همین جهت برای طبقه‌بندی روستاها، به نظر محققین بهترین شیوه استفاده از مدل‌های سطح‌بندی برخورداری تشخیص داده شد.

خانوار به‌عنوان نمونه انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفت.

در فرآیند ارائه نتایج توصیفی و نتیجه‌گیری از آزمون T تک نمونه‌ای (داده‌های فاصله‌ای و در یک گروه)، همچنین آماره‌هایی چون فراوانی، درصد و مد و میانگین استفاده شد (شکل ۴).

تعداد نمونه‌ها در آنها مشخص و در نهایت تکمیل پرسشنامه به صورت تصادفی انجام شد. همچنین به منظور در اختیار داشتن جامعه نرمال برای انجام صحیح آزمون‌های آماری، حداقل تعداد ۱۵ پرسشنامه در هر روستا تکمیل گردید. در نهایت تعداد ۲۲۸

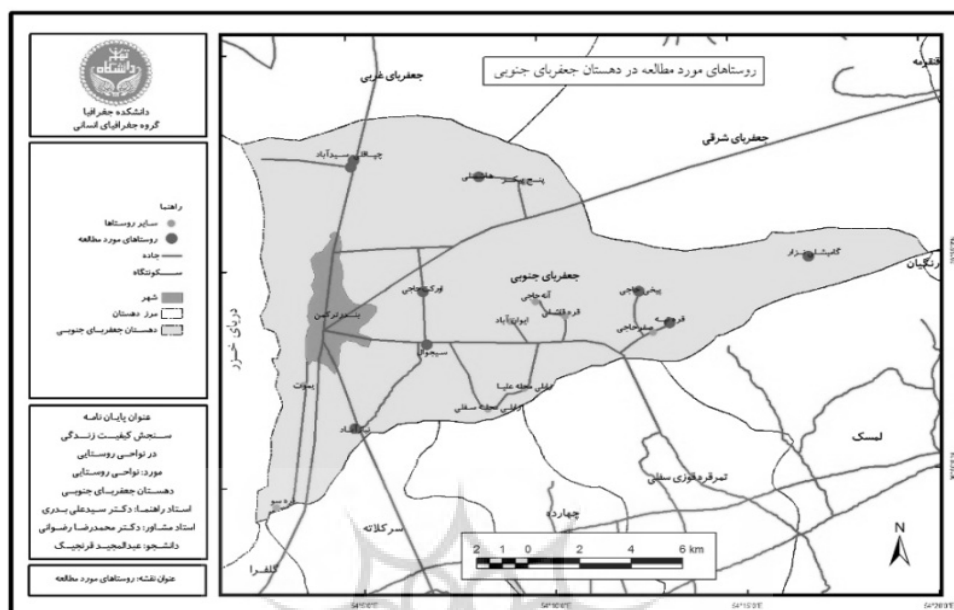
شکل ۴- مدل فرآیند انجام پژوهش (ماخذ: نگارندگان)

- محدوده مطالعه شده

شهرستان ترکمن در غرب استان گلستان و در ساحل جنوب شرقی دریای خزر با مساحتی در حدود ۱۵۷۶ کیلومتر مربع و ۱۲۳۱۲۵ نفر جمعیت (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵) دارای دو بخش «مرکزی» و «گمیشان» و سه دهستان به نام‌های جعفربای جنوبی

(در بخش مرکزی)، جعفربای شرقی و جعفربای غربی (در بخش گمیشان) می‌باشد. دهستان جعفربای جنوبی به عنوان محدوده مورد مطالعه، حدود ۱۸۵ کیلومتر مربع مساحت دارد که جمعیتی بالغ بر ۱۸۵۰۰ نفر (جمعیت روستایی) را در قالب بیش از ۳۷۰۰

خانوار (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵) را در خود جای داده است (شکل ۵).

شکل ۵- روستاهای نمونه‌گیری شده در تحقیق

اقوام در ارتباط بوده و به نوعی در یک انزوای فرهنگی قرار گرفته‌اند و از این لحاظ قومیتی درون‌گرا محسوب می‌شوند.

از نظر شیوه معیشت نیز تغییرات زیادی ایجاد شده به گونه‌ای که امروزه دامداری به شکل کوچ‌نشینی از میان رفته و به شکل دامداری به شیوه رمه‌گردانی تبدیل شده است. می‌توان گفت که امروزه شغل اصلی روستاییان این منطقه را فعالیت‌های کشاورزی (زراعت، دامپروری و ماهیگیری) تشکیل می‌دهد. شغل عمده روستاهای واقع در سواحل دریا، ماهیگیری است. معیشت اهالی ساکن در روستاهای غیر ساحلی منطقه نیز عمدتاً شامل زراعت توام با دامپروری و دامداری است. گندم، جو و کلزا از محصولات اصلی زراعت و گاو و گوسفند به همراه شتر (در مقیاس کوچک) دام‌های عمده آن را تشکیل

به‌طور کلی، ناحیه ترکمن صحرا در گذشته قلمرو ایالات و عشایر ترکمن و محل زندگی و دامپروران کوچ‌نشین و صحراگرد ترکمن بود. اما در سده اخیر تحت تأثیر عوامل سیاسی - نظامی یکجانشینی در آن رواج یافته است. بسیاری از چشم‌اندازهای فرهنگی ناحیه دچار دگرگونی شده و چهره دیگری به خود گرفته است و این روند همچنان ادامه دارد.

محدوده مطالعه شده در این تحقیق دارای ویژگی‌های خاص قومی - فرهنگی است که اکثریت جمعیت آن را قومیتی به نام «ترکمن»‌ها تشکیل می‌دهند. این قومیت با ویژگی‌های خاص خود از گذشته تاکنون بسیاری از جنبه‌های فرهنگی و سنت‌های خود را حفظ نموده و در مواردی با تغییراتی ظاهری به امروز منتقل کرده است. ترکمن‌ها به علت مراودات فرهنگی - اجتماعی کمتر با سایر

یافته‌های توصیفی

الف) کیفیت آموزش: در قلمرو کیفیت آموزش، بالاترین رضایت مربوط به گویه نوساز بودن و کیفیت ساختمان مدارس به همراه گویه استفاده از معلمان خوب و باتجربه است که به ترتیب ۴۲/۵ و ۴۱/۷ درصد از پاسخ‌گویان گزینه مناسب را انتخاب کرده‌اند. کمترین رضایت نیز مربوط به گویه چهارم یعنی وجود کتابخانه، آزمایشگاه و تجهیزات مرتبط در مدارس است که بیش از ۳۲ درصد پاسخ‌گویان آن را کاملاً نامناسب دانسته‌اند.

می‌دهد. در عین حال، قالی‌بافی به عنوان یکی از هنرهای دستی سنتی، همچنان در بین زنان و دختران ترکمن رواج دارد.

- یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل از یافته‌های میدانی در هر یک از قلمروهای مورد بررسی در جداول اطلاعاتی شامل میانگین پاسخ‌ها، مد پاسخ‌ها، درصد پاسخ‌های داده شده در مد، مجموع عددی پاسخ‌ها، محاسبه آمار استنباطی و به‌کارگیری میانگین و آزمون T و در قالب دو بخش یافته‌های توصیفی و یافته‌های تحلیلی ارائه شده است.

جدول ۳- نتیجه پاسخ‌های قلمرو کیفیت آموزش

ردیف	گویه‌ها	میانگین پاسخ‌ها (۱-۵)	مد پاسخ‌ها (۱-۵)	پاسخ‌های مد (%)	مجموع عددی پاسخ‌ها (۲۲۸-۱۱۴۰)
۱	نوساز بودن و کیفیت ساختمان مدارس	۳/۵	۴	۴۲/۵	۷۸۹
۲	دسترسی دانش‌آموزان به مدرسه (فاصله)	۳/۵	۴	۳۷/۳	۷۸۹
۳	استفاده از معلمان خوب و باتجربه	۳/۵	۴	۴۱/۷	۷۸۹
۴	وجود کتابخانه، آزمایشگاه و تجهیزات مرتبط در مدارس	۲/۳	۱	۳۲/۵	۵۲۷
۵	وسایل گرمایشی و سرمایشی مدارس (شرایط محیط آموزش)	۳/۱	۳	۳۰/۳	۷۱۵
۶	میزان رضایت کلی از کیفیت آموزش	۳/۴	۳	۳۸/۲	۷۸۰
۷	میزان رضایت کلی از کیفیت ساختمان مدارس	۳/۳	۳	۳۳/۳	۷۴۲
-	نتیجه نهایی قلمرو	۳/۲۳	-	-	۷۳۳

مآخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

ب) کیفیت سلامت و بهداشت: در زمینه سلامت و بهداشت در منطقه، بیشترین میزان رضایت در گویه مصرف هفتگی مواد پروتئینی مشاهده می‌شود که بیش از ۵۰ درصد پاسخ‌گویان گزینه مناسب را انتخاب کرده‌اند. بیشترین نارضایتی مردم در این حوزه مربوط به مصرف مواد مخدر است که ۳۳/۳ درصد پاسخ‌گویان اجتناب از اعتیاد در نواحی روستایی این منطقه را در حد متوسط دانسته‌اند.

ب) کیفیت سلامت و بهداشت: در زمینه سلامت و بهداشت در منطقه، بیشترین میزان رضایت در گویه مصرف هفتگی مواد پروتئینی مشاهده می‌شود که بیش از ۵۰ درصد پاسخ‌گویان گزینه مناسب را

جدول ۴- نتیجه پاسخ‌های قلمرو کیفیت سلامت و بهداشت

ردیف	گویه‌ها	میانگین پاسخ‌ها	مد پاسخ‌ها	پاسخ‌های مد(%)	مجموع عددی پاسخ‌ها
۱	مصرف هفتگی مواد پروتئینی در برنامه غذایی	۳/۸	۴	۵۰/۴	۸۵۶
۲	مصرف هفتگی سبزیجات و میوه در برنامه غذایی	۳/۵	۴	۳۹/۹	۷۸۰
۳	خدمات و مراکز بهداشتی و درمانی	۳/۳	۴	۳۶/۴	۷۵۱
۴	اجتناب از اعتیاد به مواد مخدر	۳/۱	۳	۳۳/۳	۶۹۲
۵	وضعیت بیمه‌های درمانی	۳/۲	۴	۳۵/۵	۷۱۷
۶	رضایت کلی از وضعیت سلامت و بهداشت در روستا	۳/۴	۳	۴۸/۷	۷۸۵
-	میانگین نهایی قلمرو	۳/۳۸	-	-	۷۶۴

ماخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

ج) کیفیت امنیت: بیشتر پاسخ‌گویان در این قلمرو میزان رضایت خود را مناسب می‌دانند. به طوری که پاسخ‌های گزینه ۴ (مناسب) در همه گویه‌ها بالاترین نسبت را به خود اختصاص می‌دهد. بالاترین رضایت هم مربوط به گویه پنجم (رضایت کلی از وضعیت امنیت در روستا) است که ۵۷ درصد پاسخ‌گویان آن را مناسب ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۵- نتیجه پاسخ‌های قلمرو کیفیت امنیت

ردیف	گویه‌ها	میانگین پاسخ‌ها	مد پاسخ‌ها	پاسخ‌های مد(%)	مجموع عددی پاسخ‌ها
۱	اتحاد و انسجام میان ساکنین و دوری از نزاع و کشمکش	۳/۹	۴	۴۶/۵	۸۸۱
۲	امنیت عمومی روستا (فقدان مزاحمت، دزدی، اشرار)	۴	۴	۵۰	۹۰۷
۳	دسترسی به پاسگاه پلیس در مواقع ضروری	۳/۵	۴	۳۹	۷۹۲
۴	روشنایی معابر روستا در شب	۳/۵	۴	۴۴/۳	۷۹۰
۵	رضایت کلی از وضعیت امنیت در روستا	۳/۸	۴	۵۷	۸۵۵
-	میانگین نهایی قلمرو	۳/۷۴	-	-	۸۴۵

ماخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

د) کیفیت محیط سکونتی: رضایت پاسخ‌گویان از محیط سکونت خود عمدتاً در سطح مناسب ارزیابی شده است. البته در گویه عدم وجود جانوران موزی (موش، مگس، موربانه) و مشکلات ناشی از آن، که پایین‌ترین رضایت در این قلمرو به حساب می‌آید، ۳۱ درصد رضایت‌مندی را در حد متوسط بیان کرده‌اند. میانگین پاسخ‌های این گویه نیز پایین است (۲/۵) و نشان از وجود حداقل رضایت در این گویه دارد.

جدول ۶- نتیجه پاسخ‌های قلمرو کیفیت محیط سکونت

ردیف	گویه‌ها	میانگین پاسخ‌ها	مد پاسخ‌ها	پاسخ‌های مد(%)	مجموع عددی پاسخ‌ها
۱	کیفیت و نوساز بودن منازل مسکونی	۳/۷	۴	۵۷/۹	۸۴۳
۲	وجود تسهیلات مناسب در منازل (سرویس بهداشتی، سیستم گرمایش و سرمایش)	۳/۹	۴	۵۰/۹	۸۷۸
۳	نورگیری و روشنایی منازل	۴/۱	۴	۶۰/۵	۹۳۳
۴	شکل ظاهری، فرم و زیبایی منازل	۳/۴	۴	۴۱/۷	۷۷۷
۵	استفاده از مصالح مقاوم و مناسب در ساخت منازل	۳/۵	۴	۴۲/۵	۸۰۱
۶	عدم وجود جانوران موذی(موش، مگس، موربانه) و مشکلات ناشی از آن	۲/۵	۳	۳۱/۱	۵۷۲
۷	امنیت در برابر مخاطرات محیطی (سیل، زلزله، طوفان)	۳/۳	۴	۴۰/۴	۷۶۱
۸	رضایت کلی از کیفیت محیط مسکونی	۳/۶	۴	۵۹/۶	۸۳۰
-	میانگین نهایی قلمرو	۳/۵	-	-	۷۹۵

ماخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

۵) کیفیت زیرساخت‌ها: خدمات مالی و اعتباری (بانک، صندوق قرض‌الحسنه) و شبکه فاضلاب دارای کمترین سطح رضایت در میان پاسخ‌گویان هستند. به طوری که نسبت پاسخ‌های گزینه یک (بسیار نامناسب) در آنها به ترتیب ۳/۳۰ و ۱/۵۳ درصد است. البته زیرساخت‌های شبکه فاضلاب، خدمات

مالی و اعتباری و جایگاه توزیع مواد سوختی (به علت گازرسانی) در تعدادی از روستاها وجود ندارد و پاسخ‌های خالی در این روستاها زیاد است. غیر از دو مورد اول، در بقیه گزینه‌ها مد پاسخ‌ها در گزینه چهار (مناسب) ارزیابی شده است.

جدول ۷- نتیجه پاسخ‌های قلمرو کیفیت زیرساخت‌ها

ردیف	گویه‌ها	میانگین پاسخ‌ها	مد پاسخ‌ها	پاسخ‌های مد(%)	مجموع عددی پاسخ‌ها
۱	راه ارتباطی روستا	۴	۴	۴۸/۷	۸۹۹
۲	دسترسی به شهر و وجود وسایل حمل و نقل عمومی	۳/۷	۴	۴۴/۷	۸۵۲
۳	فاصله زمانی مناسب برای دسترسی به شهر	۳/۸	۴	۴۳	۸۷۴
۴	کمیت آب آشامیدنی روستا	۳/۹	۴	۴۶/۵	۸۸۱
۵	کیفیت آب آشامیدنی روستا	۳/۸	۴	۴۳/۴	۸۵۶
۶	جایگاه توزیع مواد سوختی (نفت)	۲/۸	۴	۲۰/۶	۵۰۸
۷	خدمات مالی و اعتباری (بانک، صندوق قرض‌الحسنه)	۲/۶	۱	۳۰/۳	۵۱۲
۸	شبکه فاضلاب	۱/۹	۱	۵۳/۱	۴۱۵
۹	شبکه برق روستا	۳/۸	۴	۴۳/۹	۸۵۲
۱۰	شبکه گازرسانی روستا	۳/۹	۴	۴۸/۷	۸۶۲
۱۱	تلفن و مخابرات در روستا	۴/۱	۴	۴۶/۱	۹۲۹
۱۲	رضایت کلی از زیرساخت‌های روستا	۳/۶	۴	۵۳/۵	۸۱۹
-	میانگین نهایی قلمرو	۳/۴۹	-	-	۷۷۲

ماخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

و) کیفیت اشتغال و درآمد: در گویه‌های مربوط به قلمرو کیفیت اشتغال و درآمد، بالاترین میزان رضایت در گویه سلامت جسمی جهت انجام فعالیت شغلی مورد نظر مشاهده می‌شود که در آن بیش از ۴۱ درصد پاسخ‌ها در گزینه مناسب (۴) انتخاب شده‌اند که

میانگین آنها نیز ۳/۸ است یعنی میانگین به گزینه ۴ بسیار نزدیک است. پایین‌ترین سطح رضایت نیز مربوط به امنیت شغلی است که ۲۹/۴ درصد پاسخ‌گویان گزینه کاملاً نامناسب را انتخاب کرده‌اند و میانگین پاسخ‌های آن نیز فقط ۲/۳ است.

جدول ۸- نتیجه پاسخ‌های قلمرو کیفیت اشتغال و درآمد

ردیف	گویه‌ها	میانگین پاسخ‌ها	مد پاسخ‌ها	پاسخ‌های مد (%)	مجموع عددی پاسخ‌ها
۱	رضایت از میزان درآمد	۳/۱	۳	۳۶	۷۰۰
۲	امید به آینده شغلی و پیشرفت شغلی	۳	۳	۳۹	۶۶۷
۳	توانایی پس‌انداز	۲/۷	۳	۲۸/۲	۶۰۵
۴	رضایت از نوع شغل	۳/۱	۳	۳۲/۹	۶۹۷
۵	سلامت جسمی جهت انجام فعالیت شغلی مورد نظر	۳/۸	۴	۴۱/۷	۸۷۳
۶	تنوع شغلی در روستا	۲/۵	۲	۲۸/۹	۵۷۰
۷	میزان اشتغال در روستا	۲/۳	۲	۳۸/۲	۵۲۱
۸	امنیت شغلی (بیمه شغلی و بازنشستگی)	۲/۳	۱	۲۹/۴	۵۲۳
۹	رضایت کلی از وضعیت اشتغال و درآمد	۳	۳	۴۸/۲	۶۸۵
-	میانگین نهایی قلمرو	۲/۸۷	-	-	۶۴۹

ماخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

ز) کیفیت اوقات فراغت: نتیجه پاسخ‌ها در این قلمرو حاکی از آن است میزان رضایت در دو گزینه امکانات ورزشی و امکانات فرهنگی، هنری پایین است. به طوری که در هر یک از آنها به ترتیب ۶۲/۳ و ۳۹ درصد پاسخ‌ها مربوط به گزینه یک (کاملاً نامناسب)

است. البته قابل ذکر است که بیشتر روستاهای منطقه از این دو نوع امکانات محروم هستند. اما به طور کلی رضایت از وضعیت گذران اوقات فراغت ۵۳/۱ درصد آنان متوسط (گزینه ۳) ارزیابی شده است.

جدول ۹- نتیجه پاسخ‌های قلمرو کیفیت اوقات فراغت

ردیف	گویه‌ها	میانگین پاسخ‌ها	مد پاسخ‌ها	پاسخ‌های مد (%)	مجموع عددی پاسخ‌ها
۱	امکانات ورزشی (زمین ورزشی و...)	۲	۱	۳۹	۴۶۴
۲	امکانات فرهنگی و هنری (کتابخانه و...)	۱/۶	۱	۶۲/۳	۳۶۱
۳	دید و بازدید اقوام و خویشاوندان و همسایگان	۲/۷	۴	۴۳/۴	۸۵۰
۴	فرصت کافی برای تماشای برنامه‌های تلویزیونی	۳/۵	۴	۴۱/۲	۷۹۶
۵	وجود مسافرت در برنامه سالانه خانواده	۲/۶	۳	۳۶/۴	۵۸۲
۶	رضایت کلی از وضعیت گذران اوقات فراغت	۳	۳	۵۳/۱	۶۸۶
-	میانگین نهایی قلمرو	۲/۵۷	-	-	۶۲۳

ماخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

شرکت اهالی در مراسم عزای یکدیگر با ۵۹/۶ درصد پاسخ‌ها در گزینه کاملاً مناسب و شرکت اهالی در مراسم شادی و جشن‌های یکدیگر با ۴۴/۷ درصد پاسخ‌ها، بیشترین میزان رضایت در این قلمرو را به خود اختصاص داده‌اند.

ح) کیفیت تعامل و همبستگی اجتماعی: به طور کلی می‌توان گفت که میزان رضایت در این قلمرو نسبتاً بالاست. چنان‌که جدول ۱۰ نشان می‌دهد، به جز در گویه دوم یعنی مشارکت اهالی در کارهای عمومی روستا که مد پاسخ‌ها ۳ است، در سایر گویه‌ها مد پاسخ‌ها چهار (مناسب) و پنج (کاملاً مناسب) است.

جدول ۱۰- نتیجه پاسخ‌های قلمرو کیفیت تعامل و همبستگی اجتماعی

ردیف	گویه‌ها	میانگین پاسخ‌ها	مد پاسخ‌ها	پاسخ‌های مد(%)	مجموع عددی پاسخ‌ها
۱	روحیه کار گروهی و کمک به یکدیگر در کارها	۳/۵	۴	۴۴/۳	۸۰۱
۲	مشارکت اهالی در کارهای عمومی روستا	۳/۳	۳	۳۹	۷۵۱
۳	وجود روابط صمیمانه بین همسایگان	۳/۹	۴	۵۷/۵	۸۹۳
۴	پایبندی اهالی روستا به آداب و رسوم قومی و مذهبی	۳/۸	۴	۴۹/۱	۸۷۵
۵	شرکت کردن اهالی در مراسم شادی و جشن‌های یکدیگر	۴/۳	۵	۴۷/۴	۹۷۸
۶	شرکت کردن اهالی در مراسم عزای یکدیگر	۴/۵	۵	۵۹/۶	۱۰۱۹
۷	همکاری و کمک اهالی در برگزاری مراسم شادی و عزای	۴/۲	۵	۴۴/۳	۹۶۰
۸	مشورت اهالی در کارهای مهم و اهمیت دادن به نظرات یکدیگر	۳/۴	۴	۳۹/۹	۷۵۴
۹	رضایت کلی از وضعیت تعامل و همبستگی اجتماعی	۳/۷	۴	۶۱/۸	۸۲۷
-	میانگین نهایی قلمرو	۳/۸۴	-	-	۳۷۳

ماخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

فراغت و تعامل و همبستگی اجتماعی، به طور جداگانه مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج حاصله مندرج در جدول ۱۳ نشان می‌دهد که بر اساس رویکرد ذهنی، شاخص‌های کیفیت زندگی در سطح بالایی قرار دارد.

۵-۲. یافته‌های تحلیلی

برای حصول به این که جامعه مطالعه شده، از نظر شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی، در چه سطحی قرار می‌گیرند، ابتدا هر یک از قلمروهای کیفیت زندگی شامل آموزش، سلامت و بهداشت، امنیت، محیط سکونت، زیرساخت‌ها، اشتغال و درآمد، اوقات

جدول ۱۱- نتایج آزمون T قلمروهای هشتمانه کیفیت زندگی

قلمرو	ارزش T (میانگین نظری)	انحراف از میانگین	مقدار T	سطح معناداری	درجه آزادی	میانگین	سطح کیفیت قلمرو
کیفیت آموزش	۲۱	۴/۲۳	۵/۴۶	۰/۰۰۰	۲۲۵	۲۲/۵۴	بالا
کیفیت سلامت و بهداشت	۱۸	۳/۷۲	۸/۳۷	۰/۰۰۰	۲۲۰	۲۰/۱	بالا
کیفیت امنیت	۱۵	۳/۲	۱۶/۶۵	۰/۰۰۰	۲۲۷	۱۸/۵۳	بالا
کیفیت محیط سکونت	۲۴	۴/۳۳	۱۴/۲۹	۰/۰۰۰	۲۲۵	۲۸/۱۲	بالا
کیفیت زیرساخت‌ها	۳۶	۷/۴	۶/۹۲	۰/۰۰۰	۱۵۵	۴۰/۱	بالا
کیفیت اشتغال و درآمد	۲۷	۵/۰۵	-۱۰/۷۱	۰/۰۰۰	۲۲۴	۲۳/۳۹	پایین
کیفیت اوقات فراغت	۱۸	۳/۳۲	-۷/۲۸	۰/۰۰۰	۲۲۵	۱۶/۳۹	پایین
کیفیت تعامل و همبستگی اجتماعی	۲۷	۴/۷۶	۲۴/۱	۰/۰۰۰	۲۲۱	۳۴/۶۹	بالا
میانگین نهایی	۱۸۹	۲۴/۳۴	۶/۳۱	۰/۰۰۰	۱۴۰	۲۰/۹۴	بالا

ماخذ: آزمون‌های آماری بر روی داده‌های پرسشنامه

براساس آزمون t ، نتایج حاصل در هر یک از قلمروها به صورت زیر قابل ارایه است:

- کیفیت آموزش: در این قلمرو برای سنجش میزان کیفیت زندگی ذهنی پاسخ‌گویان از ۷ گویه استفاده شده است. میانگین نظری محاسبه شده در این بخش، برابر ۲۱ است. در سطح معناداری ۰/۹۹ میانگینی معادل ۲۱/۵۴ به دست آمده است. همچنین، میانگین کلی پاسخ‌ها نیز ۳/۲۳ به دست آمده است. با این تفاسیر، کیفیت آموزش در منطقه مورد مطالعه بالاتر از حد متوسط بوده و نشان می‌دهد که در این قلمرو، مردم از سطح کیفیت زندگی بالایی برخوردارند.

- کیفیت سلامت و بهداشت: تعداد ۶ گویه برای سنجش این قلمرو استفاده شد. بر این اساس و در سطح معناداری ۰/۹۹، میانگین این قلمرو ۲۰/۱ محاسبه شد. این عدد که بالاتر از میانگین نظری پاسخ‌ها که ۱۸ محاسبه شده است، نشان می‌دهد که کیفیت زندگی ذهنی در قلمرو سلامت و بهداشت بالاست. علاوه بر این، میانگین ۳/۳۸ در طیف

پاسخ‌ها، این موضوع را تایید می‌کند.

- کیفیت امنیت: در قلمرو کیفیت امنیت، آزمون T نشان داد که در سطح اطمینان ۰/۹۹ میانگین ۱۸/۵۳ به دست می‌آید. این عدد با توجه به میانگین نظری ۱۵ و نیز میانگین ۳/۷۴ در پاسخ‌های گویه‌ها، نشان می‌دهد که سطح رضایت ذهنی در این قلمرو بالا است.

- کیفیت محیط سکونتی: میانگین پاسخ‌های ارائه شده در پرسشنامه برای این بخش، ۳/۵ است. میانگین نظری محاسبه شده در این قلمرو نیز برابر ۲۴ بوده است. بر این اساس، مقدار میانگین ۲۸/۱۲ به دست

آمد که در سطح ۰/۹۹ معنادار است. این محاسبات بیانگر این موضوع است که کیفیت زندگی ذهنی در قلمرو محیط سکونتی بالاتر از حد متوسط است.

- کیفیت زیرساخت‌ها: میانگین محاسبه شده در آزمون T در این قلمرو ۴۰/۱ می‌باشد که در مقایسه با ارزش T (میانگین نظری) که عدد ۳۶ محاسبه شده، به طور قابل توجهی بالا است. همچنین توجه به دو عامل دیگر یعنی سطح معناداری ۰/۹۹ و میانگین ۳/۴۹ مربوط به طیف پاسخ‌ها، بر بالابودن سطح رضایت ذهنی از کیفیت زیرساخت‌ها صحنه می‌گذارد.

- کیفیت اشتغال و درآمد: در قلمرو اشتغال و درآمد، سطح رضایت بالا نبوده و پایین‌تر از حد میانگین است. به طوری که میانگین آن ۲۳/۳۹ است که در مقایسه با ارزش T که برابر ۲۷ محاسبه شده، تا حد قابل توجهی پایین است. این نتیجه در سطح معناداری ۰/۹۹ محاسبه شده است و نشان می‌دهد که اکثر پاسخ‌گویان در این امر متفق‌القول‌اند. همچنین، میانگین پاسخ‌ها نیز ۲/۸۷ به دست آمده است که نشان می‌دهد پاسخ‌ها پایین‌تر از متوسط بوده است.

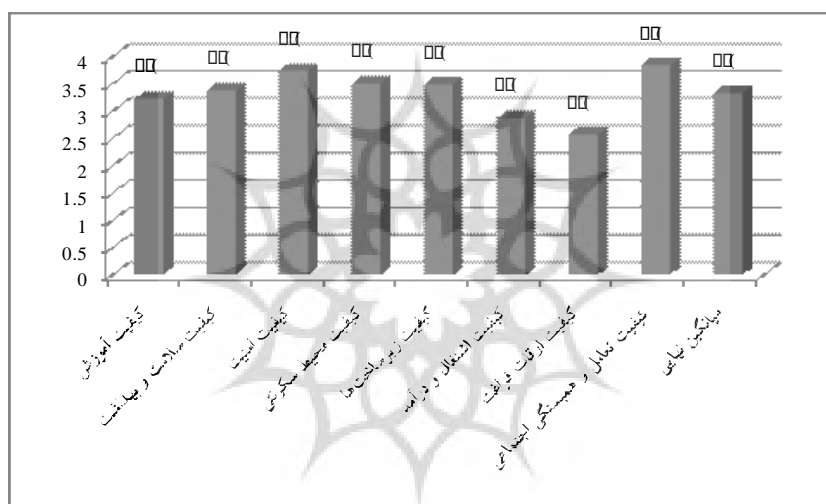
- کیفیت اوقات فراغت: با توجه به میانگین نظری محاسبه شده در این قلمرو که برابر ۱۸ به دست آمده و میانگین ۱۶/۳۹ که از طریق آزمون T به دست آمده، می‌توان چنین نتیجه گرفت که سطح رضایت در قلمرو کیفیت اوقات فراغت نیز مانند قلمرو اشتغال و درآمد، پایین است. چنان‌که میانگین پاسخ‌های ۲/۵۷ نیز که نشان‌دهنده متوسط رو به پایین است، این موضوع را تایید می‌کند.

- کیفیت تعامل و همبستگی اجتماعی: در قلمرو تعامل و همبستگی اجتماعی، میانگینی برابر ۳۴/۶۹ در سطح معناداری ۰/۹۹ محاسبه شده است. این در حالی

۲۰۱/۹۴ به دست آمد که با توجه به میانگین نظری ۱۸۹ در سطح بالا ارزیابی می‌شود. همچنین، میانگین پاسخ‌ها در طیف پنج گزینه‌ای پرسشنامه نیز در نهایت ۳/۶ به دست آمد که بر بالا بودن سطح کیفیت زندگی ذهنی صحه می‌گذارد (شکل ۶). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه جامعه مطالعه شده، شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در سطح بالایی قرار دارد.

است که میانگین نظری (ارزش T) در این قلمرو برابر ۲۷ بوده است. این نتایج در کنار میانگین به دست آمده در طیف پاسخ‌ها یعنی ۳/۸۴، نشان از این موضوع دارد که از دیدگاه این جامعه، کیفیت زندگی ذهنی در قلمرو تعامل و همبستگی اجتماعی بالا بوده است.

- کیفیت زندگی کلی: در نهایت با بررسی تمامی قلمروهای مورد بحث، در سطح معناداری ۰/۹۹، میانگین کیفیت زندگی براساس شاخص T معادل

شکل ۶- مقایسه میانگین پاسخ‌های قلمروهای کیفیت زندگی

مفهوم و تنوع ابعاد مختلف مهم‌ترین دلایل این موضوع به‌شمار می‌رود. اما اصلی‌ترین رویکردهایی که همواره مورد توجه بوده، طبقه‌بندی کیفیت زندگی به رویکردهای ذهنی و رویکردهای عینی است. به طور کلی رویکردهای ذهنی با طرز تلقی و ذهنیت مردم از زندگی‌شان سروکار دارد و رویکردهای عینی با آنچه که در محیط اطراف به صورت کمیت قابل اندازه‌گیری‌اند.

محدوده مطالعه شده در این تحقیق از جوامع خاص قومی- فرهنگی کشور یعنی قوم ترکمن است

- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

کیفیت زندگی به عنوان یکی از شاخص‌های مهم رفاه اجتماعی از دهه ۱۹۶۰ وارد مباحث علمی شد. در طول چندین دهه رویکردهای متفاوتی در آن رشد یافتند و دیدگاه‌های مختلفی را عرضه داشتند. این مفهوم در طول دوران حیات خود وارد رشته‌های متنوع علمی شده‌است. بنابر اقتضای هر یک از رشته‌های علوم، تعاریف مختلفی نیز برای آن ارائه شده‌است. اما در طول این سال‌ها هنوز هم تعریف کامل و جامعی برای آن ارائه نشده است که پیچیدگی

گزینه ۴ بوده است. اما بیشترین نارضایتی در این قلمرو، عمدتاً ناشی از وجود جانوران موذی در محدوده مسکونی خانوارها است.

میانگین $۳/۴۹$ در قلمرو کیفیت زیرساخت‌ها نشان می‌دهد که میزان رضایت‌مندی بالاتر از میانگین است که ناشی از رضایت بالا از راه ارتباطی روستا، دسترسی به شهر، فاصله مناسب به شهر، کیفیت و کمیت آب آشامیدنی، برق، گاز و تلفن است که در روستاهای واقع در محدوده، از سطح مناسبی برخوردار است. البته سطح رضایت از خدمات مالی و اعتباری و شبکه فاضلاب بسیار پایین است (عمدتاً به علت فقدان این دو نوع خدمات) که نیازمند رسیدگی به این بخش‌هاست.

اما در قلمرو اشتغال و درآمد میانگین حاصل شده $۲/۸۷$ نشان می‌دهد که میزان رضایت مردم در این قلمرو پایین‌تر از میانگین است. این امر می‌تواند متأثر از عواملی چون توانایی پایین پس‌انداز، کمبود تنوع شغلی در روستا، نرخ اشتغال پایین در روستا، فقدان امنیت شغلی و رضایت نسبتاً پایین از میزان درآمد و نوع شغل باشد. علاوه بر این قلمرو، میزان رضایت از گذران اوقات فراغت نیز پایین است. میانگین به دست آمده در این قلمرو $۲/۵۷$ است. پایین بودن رضایت در این قلمرو را می‌توان وابسته به عواملی چون محدودیت امکانات ورزشی و فرهنگی، تخصیص زمان کم برای دید و بازدید، کمبود مسافرت در برنامه خانواده و مانند آنها دانست.

در نهایت، بالاترین میزان رضایت در قلمرو تعامل و همبستگی اجتماعی مشاهده می‌شود که برابر $۳/۸۴$ حاصل شده است که می‌توان گفت نتیجه بالا بودن روحیه کار گروهی و کمک به یکدیگر در کارها،

که از گذشته دور در این منطقه زندگی می‌کنند. شناخت و بررسی اولیه صورت گرفته نشان می‌داد که به رغم برخی مشکلات و تنگناها به‌ویژه در بعد امکانات رفاهی، سطح کیفیت زندگی مردم در شاخص‌های ذهنی نسبتاً بالا است.

نتایج حاصل از بررسی هر یک از قلمروهای ۸ گانه کیفیت زندگی بر اساس رویکرد ذهنی، حاکی از آن است که میزان رضایت در قلمرو کیفیت آموزش با میانگین پاسخ $۳/۲۳$ از ۵، بالاتر از میانگین است. این امر ناشی از کیفیت نسبتاً مطلوب ساختمان مدارس، دسترسی مناسب دانش‌آموزان، وجود معلمان خوب و باتجربه و مانند آنها است. البته مدارس به لحاظ کتابخانه و آزمایشگاه و تجهیزات مرتبط از سطح پایینی برخوردارند.

در حوزه کیفیت سلامت و بهداشت به علت مصرف مناسب مواد پروتئینی، سبزی و میوه، خدمات نسبتاً مناسب بهداشتی و مانند آن، میزان رضایت بالاتر از میانگین و در حد $۳/۳۸$ ارزیابی شده است. البته در این حوزه میزان اعتیاد به مواد مخدر کمی بالا است که مشکلات مربوط به خود را نیز به دنبال خواهد داشت.

از دیدگاه روستاییان محدوده مطالعه شده، روستاها از امنیت مناسبی برخوردارند که دلایل این امر را می‌توان در اتحاد و انسجام میان ساکنین، نبود مزاحمت، شرارت و دزدی، دسترسی مناسب به پاسگاه پلیس و روشنایی معابر در شب نسبت داد. میانگین این قلمرو نیز بالاتر از حد میانگین و معادل $۳/۷۴$ به دست آمده است.

رضایت از محیط سکونتی نیز برابر $۳/۵$ محاسبه شده و مد پاسخ‌ها در ۷ گویه از ۸ گویه مورد سوال،

محدودیت‌های زیادی روبرو هستند. وجود طیف متنوع پاسخ‌گویان از نظر سنی، سطوح متفاوت سواد و تحصیلات بین پاسخ‌گویان، نیاز به توضیح متن پرسشنامه به زبان محلی که انتقال مفهوم گویه‌ها را به ویژه برای کهنسالان تا حدودی دشوار می‌کند و عدم تناسب اجباری در انتخاب نمونه‌ها به لحاظ جنسیتی به جهت شرایط فرهنگی منطقه، از جمله محدودیت‌هایی بود که محققین در فرایند تحقیق با آن روبرو بودند. با این همه، محلی بودن یکی از افراد گروه تحقیق تا اندازه‌ای از شدت مشکلات کاست.

به نظر می‌رسد با انجام تحقیقی با تمرکز بر روی گروه‌های ویژه (گروه زنان، گروه جوانان و گروه افراد سالخورده) با بهره‌گیری از روش‌شناسی کیفی (مانند گروه تمرکز^۱)، می‌توان ابعاد و زوایای دقیق‌تری از موضوع کیفیت زندگی در قوم ترکمن را روشن ساخت.

منابع

احمدی، فاطمه (۱۳۸۸) ارتقاء روستا به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی (مورد: روستا-شهر صاحب شهرستان سقز)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

اشرف، احمد (۱۳۸۰) نگرشی در مفهوم کیفیت زندگی و اجزای آن، فصل‌نامه مددکاری اجتماعی، شماره ۵، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران.

امیدی، رضا (۱۳۸۶) کیفیت زندگی در برنامه‌های توسعه ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به

مشارکت مناسب در کارهای عمومی روستا، روابط صمیمانه بین همسایگان، پایبندی به آداب و رسوم، شرکت در مراسم‌های یکدیگر، مشورت با یکدیگر در کارها و مانند آنها است.

اما به طور کلی کیفیت زندگی در شاخص‌های ذهنی از دید جامعه مورد مطالعه بالاتر از میانگین ارزیابی می‌شود. البته همان‌طور که تشریح شد در دو قلمرو اشتغال و درآمد و گذران اوقات فراغت پایین و در سایر قلمروها یعنی تعامل و همبستگی اجتماعی، زیرساخت‌ها، محیط سکونتی، امنیت، سلامت و بهداشت و آموزش بالا است.

در تحلیلی نهایی از مطالعه صورت گرفته، می‌توان گفت با توجه به تأثیرگذاری عوامل اجتماعی، فرهنگی و محیطی در کیفیت زندگی، سطوح متفاوتی از شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در جوامع مختلف وجود دارد. ویژگی‌های خاص ناحیه مورد مطالعه هم از منظر موقع جغرافیایی (به جهت پهنه-بندی اکولوژیک) و هم از منظر قومی- فرهنگی (به لحاظ استقرار قوم ترکمن) در کنار تمایل شدید آنان به حفظ و انتقال ویژگی‌های قومی- فرهنگی به نسل‌های بعدی، بیاتگر آن است که سطح کیفیت زندگی از نظر شاخص‌های ذهنی بالا است و این امر رابطه معناداری با ویژگی‌های قومی- فرهنگی مردم دارد. بنابراین می‌توان چنین گفت که هر چه میزان نفوذ ویژگی‌های قومی- فرهنگی در بین ترکمن‌های منطقه مورد مطالعه و پای‌بندی به آن بیشتر باشد، میزان رضایت مردم از سطح کیفیت زندگی در شاخص‌های ذهنی بالاتر است.

به‌طور معمول این‌گونه تحقیقات که با شرایط زندگی مردم آن هم در اقوام خاص سروکار دارد، با

غفاری، غلامرضا و رضا امیدی (۱۳۸۷) کیفیت زندگی در برنامه‌های عمرانی و توسعه ایران، فصل‌نامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۰ و ۳۱، پاییز و زمستان ۱۳۸۷، صص ۹ تا ۳۳.

قالیباف، محمدباقر، مهدی رمضانزاده و اسلام یاری (۱۳۸۸) سنجش میزان رضایت‌مندی ساکنان روستایی از کیفیت زندگی و اثرات آن بر امنیت مناطق مرزی، مطالعه موردی: بخش نوسود استان کرمانشاه، فصل‌نامه روستا و توسعه.

کردزنگنه، جعفر (۱۳۸۱) بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سالمندان و عوامل موثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

کلانتری، خلیل (۱۳۸۷) پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی، چاپ سوم، انتشارات فرهنگ صبا، تهران.

کوچکی‌نژاد، فاطمه (۱۳۸۹): بررسی و سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی بخش مرکزی کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.

کوکبی، افشین (۱۳۸۴) برنامه‌ریزی به منظور ارتقاء کیفیت زندگی شهری در مرکز شهر، مورد مطالعه: پهنه مرکزی شهر خرم‌آباد، پایان‌نامه کارشناسی-ارشد، به راهنمایی محمدرضا پورجعفر، دانشگاه تربیت مدرس.

ماجدی، سیدمسعود و عبدالعلی لهسایی‌زاده (۱۳۸۵) بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس، فصل‌نامه روستا و توسعه، سال نهم، شماره چهارم، صص ۹۱ تا ۱۳۵.

راهنمایی غلامرضا غفاری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

اونق، نازمحمد (۱۳۸۴) بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهر گنبدکاووس)، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، به راهنمایی غلامرضا غفاری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

حسن‌زاده، داود (۱۳۸۷) رویکرد اجتماع محور به کیفیت زندگی اجتماعات محلی، فصل‌نامه مدیریت شهری، شماره ۲۰، تهران.

جبجایی، حبیب (۱۳۷۶) نگرش جامعه‌شناختی به جابجایی مردم در بهسازی بافت‌های شهری، مجموعه مقالات همایش تخصصی بافت‌های شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان ملی زمین و مسکن، صص ۱۶۰-۱۴۹، تهران.

دهداری، طاهره (۱۳۸۱) بررسی تاثیر آموزش بر کیفیت زندگی بیماران با عمل جراحی قلب باز، رساله کارشناسی ارشد، دانشکده علوم پزشکی دانشگاه تربیت مدرس.

رضوانی، محمدرضا و حسین منصوریان (۱۳۸۷) سنجش کیفیت زندگی بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی، فصل‌نامه روستا و توسعه، سال یازدهم، شماره ۳، صص ۱ تا ۲۶.

رضوانی، محمدرضا، علیرضا شکبیا و حسین منصوریان (۱۳۸۷) ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، فصل‌نامه رفاه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۰ و ۳۱، صص ۳۵ تا ۵۹.

عبدی، عباس و محسن گودرزی (۱۳۷۸) تحولات فرهنگی در ایران، انتشارات روش، تهران.

- of Complexity, Volume 7, Issue 1, 2004, pp 1-24.
(<http://www.fss.uu.nl/ms/cvd/isj/Balaban.pdf>).
- Lynn Sharkey, Jennifer (2009); Evaluation of Performance Measures For Economic Development And Quality of Life in Rural Indiana Counties, Master of Science Thesis, Purdue University Graduate School;
- Shucksmith, Mark, Stuart Cameron & Tanya Merridew (2006) First European Quality of Life Survey: Urban – rural differences, University of Newcastle upon Tyne; Institute for Advanced Studies.
- Van Kamp, Irene and et al. (2003) Urban environmental quality and human well-being toward a conceptual framework and demarcation of concepts: a literature study, *Landscape and Urban Planning*, Vol. 65, pp. 5-18.
- Ventegots, M., Jovvj Nieis (2003) Quality of life Theory: An integrative theory of the global quality of life concept, *The scientific world journal*, 3:1030-1040.
- William, W. Ellis, (1998) The Color Line and the Quality of Life in America, *Journal of the American Statistical Association*, Vol. 83, No. 4
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵) سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵.
- مهدوی، مسعود و مهدی طاهرخانی (۱۳۸۳) کاربرد آمار در جغرافیا، انتشارات قومس، تهران.
- مهدیزاده، جواد (۱۳۸۲) برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری، تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران، چاپ اول، مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی ایران، تهران.
- نصیری، رسول (۱۳۸۷) آموزش گام به گام SPSS، انتشارات نشرگستر، تهران.
- Auh, S., & Cook, C.C. (2009) Quality of Community Life Among rural Residents: An Integrated Model. *Social Indicators Research*, 94(3), 377-390.
- Biderman, A. D. (1974) Social indicators, In R. L. Clewett & Jerry C. Olson (Eds.) *whence and whither in social indicators and marketing*, pp.27-44, Chicago, American Marketing Association.
- Gökmen, Ali & etc. (2004); Balaban Valley Project: Improving the Quality of Life in Rural Area in Turkey, *International Scientific Journal of Methods and Models*

The Quality of Life Measurement in Rural Areas Based on Subjective Indicators Case Study: Sothern Jafarby Dehestan, Torkman County

A. Badri, M. R. Rezvani, M. Gharanjik

Received: April 24, 2011/ Accepted: May 9, 2012, 13-16 P

Extended Abstract

1- Introduction

In recent decades, the quality of life has been considered as one of the favorite subjects of science, noted the researchers, planners and government. Extensive researches have been done on the quality of life in the world and Iran, much of them in the field of medical sciences and social sciences. However, several studies have been conducted by geographers and related fields, mostly have been concentrated in urban areas and less in rural areas. Thus the rural settlements and the quality of rural life is important, it is necessary to do further studies in this field. The subject is very important and the quality of life in rural areas is low. Also the studied area is unique on the characteristics of ethnic, cultural and

religious, so this research tend to evaluate the quality of life in rural areas, to identify the most important factors affected satisfaction of the local villagers on their quality of life, to know the relationship between cultural characteristics - social and quality of life for rural residents in the area, to recognize dimensions and components of quality of life issues that affect the identification, and finally to measure the attitude of society with specific characteristics of ethnic and cultural based on subjective indicators quality of life.

2- Methodology

Descriptive and analytical research methods and practices survey was conducted. It is aimed to recognize and measure the rural resident's quality of life in the rural area of South Jafarbay, Turkmen county. Indicators and criteria on the basis of documents and information required were collected by a field research and the questionnaires. To maintain the reliability and validity of the questionnaire, it is used statements of previous researches.

Author(s)

A. Badri (✉)
Assistant Professor of Geography and Rural Planning, Tehran University, Tehran, Iran
email: sabadri@ut.ac.ir
M.R. Rezvani
Professor of Geography and Rural Planning, Tehran University, Tehran, Iran
M. Gharanjik
M.A of Geography and Rural Planning, Tehran University, Tehran, Iran

Based on the specific characteristics of the study area, it was changed partly. Cronbach's alpha test of reliability was obtained the 9, which shows its high reliability. Eight domains of the questionnaire survey about the quality of life including education, health, safety, environment, housing, infrastructure, employment and income, leisure and social interaction and cohesion were involved. Also, using those words, the sense of place, ethnic belonging, and characteristics - culture and its relationship to quality of life was measured. The data relating to the satisfaction of people in each of the jurisdictions were analyzed using Excel and SPSS software. The sample villages were selected using stratified random sampling based on benefit levels (resulting from the potential model).

3- Discussion

In principle, different communities have different levels of subjective indicators of quality of life. The study area has particular situation because a particular ethnic-cultural community - the Turkmen people - live there for a long years. Turkmen have preserved their culture in a historic process to the region have passed many ethnic characteristics to new generations. Based approach to subjective quality of life, the findings show that the other two territories "employment and income" and "leisure", quality of life satisfaction in other areas of the interaction and social cohesion, infrastructure, environment, housing, security, health and education in the study population are above average. However, areas of interaction and social cohesion and quality of the highest quality, safety and satisfaction of quality of life and leisure areas of employment and income are the least

satisfied with the quality of life. In addition, three other components were evaluated in this study that belongs to the village, belonging to the ethnic characteristics of the region - a culture which, respectively, averaging 3.46, 3.52 and 3.96 in were rated high.

4- Conclusion

Between eight of the territory, only in two realms of employment and income and leisure in the subjective quality of life indicators in this area is lower than the average but in total assessment are above the average. Hence it can be said with regard to factors influencing the social, cultural and environmental quality of life, there is different levels of subjective indicators of quality of life in different communities. So the influence of ethnic characteristics - culture in the study area between the Turkmen more, the satisfaction level of subjective quality of life indicators are higher. Based on the results and to improve the weaker quality of life indicators and areas territories as well as the promotion of the current conditions are relatively good, it is necessary in the area of "employment income" to be done: jobs, skills and technical training to the villagers for special youth employment in rural diversification, create employment for rural and low cost insurance to meet their needs for employment insurance, job security increase, the potential of rural crafts and culture in the region and to promote and enhance the rural savings. In the realm of "leisure time" the allocation for sports facilities in rural areas and in consideration of certain land for the construction of sports halls or the small one for their youth, education and coordination with local officials planned to use school space for public sports, culture and dedicated

to the study of public space for libraries and other cultural activities are proposed.

Keywords: Quality of life measurement, Subjective indicators, Rural areas, Sothern Jafarby Dehestan, Turkaman County.

References

- Abdi, abbas & Mohsen Goudarzi (1999) Cultural transition in Iran, Ravesh Press, Tehran. (In Persian)
- Ahmadi, F. (2009) Rural to Urban Transition and Its Role in Improving of the Local Residents' Quality of Life, The Case: Saheb Town, Sagez County, Master's thesis, University of Tehran. (In Persian)
- Aonaq, Nazmohammad (2005) Tthe study of Relationship between Social Capital and Quality of Life; Case study: City of Gonbad, Master's thesis, Supervisor: Gholamreza Ghaffari, Faculty of Social Sciences, University of Tehran. (In Persian)
- Ashraf, A. (2001) An Approach to the Concept of Quality of Life and Its Components, Journal of Social Work, No. 5, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran. (In Persian)
- Auh, S., & Cook, C.C. (2009) Quality of Community Life Among rural Residents: An Integrated Model. Social Indicators Research, 94(3), 377-390.
- Biderman, A. D. (1974) Social indicators, In R. L. Clewett & Jerry C. Olson (Eds.) whence and whither in social indicators and marketing, pp.27-44, Chicago, American Marketing Association.
- Dehdari, T. (2002) Effect of Training on Quality of Life in Patients with Open Heart Surgery, M.Sc. Thesis, School of Medical Sciences University. (In Persian)
- Gaffari, Gholamreza & Reza Omid (2008) Quality of Life in Iranian Construction and Development Plans, Journal of Social Welfare, Year 8, No. 30-31, Autumn and Winter, pp. 9-33. (In Persian)
- Gökmen, Ali & etc. (2004); Balaban Valley Project: Improving the Quality of Life in Rural Area in Turkey, International Scientific Journal of Methods and Models of Complexity, Volume 7, Issue 1, 2004, pp 1-24. (<http://www.fss.uu.nl/ms/cvd/isj/Balaban.pdf>).
- Hassanzadeh, D. (2008) Community-based Approach to Quality of Life in Local Communities, Journal of Urban Management, No. 20, Tehran. (In Persian)
- Jabbari, Habib (1997) Sociological Approach to Public Transition in Rehabilitation of Urban Tissues, Proceedings of the Specialized Conference on Urban Tissues, Ministry of Housing and Urban Development, National Organization of Land and Housing, pp. 160-149, Tehran. (In Persian)
- Kalantari, Khalil (2008) Processing and Data Analysis in Social – Economic Research, third Edition, Farhange- Saba Publishing, Tehran. (In Persian)
- Kochakinejad, F. (2010) Study and Evaluation of Quality of Life in Rural Areas of Central District of Kermanshah, Kermanshah Islamic Azad University. (In Persian)
- Kokabi, Afshin (1384) Planning for Enhancing the Quality of Urban Life in the City Center, Case study: Central Zone of Khorramabad, Master's thesis, Supervisor: Dr. Porjafar, Tarbiat Modarres University. (In Persian)

- Kurdezangeneh, J. (2002) examined factors related Elderly's Quality of Life, Master's Thesis, Faculty of Social Sciences, University of Tehran. (In Persian)
- Lynn Sharkey, Jennifer (2009); Evaluation of Performance Measures For Economic Development And Quality of Life in Rural Indiana Counties, Master of Science Thesis, Purdue University Graduate School;
- Mahdavi, M. & Mahdi Taherkhani (2004) Application of Statistics in Geography, Qoumes Publishing, Tehran. (In Persian)
- Mahdizadeh, J. (2003) Strategic Planning Program on Urban Development, Recent World Experiences and Its Position in Iran, First Edition, Architecture and Urban Studies Center of Iran, Tehran. (In Persian)
- Majedi, S. Masood & Abdolali Lahsaeizadeh (2006) The Relationship Between Background Variables, Social Capital and Quality of Life Satisfaction; Case study: Villages of Fars Province, Village & Development Quarterly, Year IX, No. IV, pp. 91-135. (In Persian)
- Nassiri, R. (2008) Step by Step Learning of SPSS, Nashrgostar Publishing, Tehran. (In Persian)
- Omidi, R. (2007) Quality of Life in Iran's Development Plans, Master's thesis, Supervisor: Gholamreza Ghaffari, Faculty of Social Sciences, University of Tehran. (In Persian)
- Qalibaf, M. Bager; Mahdi Ramezanzadeh & Eslam Yari (2009) Assessment of Rural Residents' Satisfaction on the Quality of Life and Its Impacts on Border Security, Case study: Nosud District in Kermanshah Province, Village & Development Quarterly. (In Persian)
- Rezvani, Mohammad Reza; Ali Reza Shakiba & Hossain Mansourian (2008) Assessing Quality of Life in Rural Areas, Journal of Social Welfare, Year 8, No. 30 and 31, pp. 35-59. (In Persian)
- Rezvani, Mohammad Reza & Hossain Mansourian (2008) Assessment of Quality of Life: Concepts, Indicators, Models and Provide a Model for Rural Areas, Village & Development Quarterly, Year XI, No. 3, pp. 1- 26. (In Persian)
- Shucksmith, Mark, Stuart Cameron & Tanya Merridew (2006) First European Quality of Life Survey: Urban – rural differences, University of Newcastle upon Tyne; Institute for Advanced Studies.
- Statistical Center of Iran (2006) General Population and Housing Census 1385. (In Persian)
- Van Kamp, Irene and et al. (2003) Urban environmental quality and human well-being toward a conceptual framework and demarcation of concepts: a literature study, Landscape and Urban Planning, Vol. 65, pp. 5-18.
- Ventegots, M., Jovvj Nieis (2003) Quality of life Theory: An integrative theory of the global quality of life concept, The scientific world journal, 3:1030-1040.
- William, W. Ellis, (1998) The Color Line and the Quality of Life in America, Journal of the American Statistical Association, Vol. 83, No. 4